

RAPPORT

PROJEKT OUTSIDER

EVALUERING AF FRILUFTSFÆLLESSKABER
FOR UNGE MED HANDICAP



PROJEKT OUTSIDER

Evaluering af friluftsfællesskaber for unge med handicap

“Naturen giver en nærhed, en ro, fordi den er der bare. Den stiller ikke nogen krav eller modkrav.”

- Pædagog på STU

Udarbejdet af Als Research

for Sammenslutningen af Unge Med Handicap med støtte fra Friluftsrådet og Kulturministeriet

Forsidefoto: Signe Daugaard, Great Minority

København 2025

Als Research ApS
Ny Vestergade 1, 2.
1471 København K
www.alsresearch.dk

INDHOLD

FORORD	4
1 INTRODUKTION	5
2 HOVEDFUND	8
3 OM PROJEKT OUTSIDER	11
♦ PORTRÆT: SPEJDERLIV I STILLING	13
4 RESULTATER FOR MÅLGRUPPERNE	15
♦ PORTRÆT: FRILUFTSLÆRING VED KNUDMOSESØEN	23
5 HVAD SKAL DER TIL FOR AT LYKKES?	25
6 RESULTATER PÅ PROJEKTNIVEAU	28
♦ PORTRÆT: FODBOLDGLÆDE OG FÆLLESSKAB I HILLERØD	32
7 PROJEKTJUSTERINGER, DATAGRUNDLAG OG METODISKE OVERVEJELSER	34

FORORD

På vegne af Sammenslutningen af Unge Med Handicap (SUMH) har Als Research i perioden 2020-2025 stået for at gennemføre en ekstern evaluering af Projekt Outsider.

I denne rapport fremlægges evalueringens væsentligste resultater.

Evalueringen bygger på fortrinsvist kvalitative data i form af interviews og workshops med de deltagende aktører. Als Research vil gerne rette en stor tak til de unge, frivillige, pædagogisk personale og samarbejdspartnere, som har bidraget til evalueringen med vigtig viden, erfaringer og indsigter.

Evalueringen er udført af chefkonsulent Bjarke Følner og konsulent Mia Kathrine Jensen.

Ansaret for resultater og konklusioner påhviler alene Als Research.

København, juni 2025.

1 INTRODUKTION

1.1 KORT OM PROJEKTET

I perioden 2020-2025 har Sammenslutningen af Unge med Handicap (SUMH) udviklet og afprøvet projektet Outsider. Projektets primære formål er at styrke den mentale, fysiske og sociale trivsel hos unge med handicap gennem etableringen af lokale friluftsfællesskaber, hvor social- og/eller specialpædagogiske tilbud og fritids- eller friluftsforeninger samarbejder om at tilrettelægge og gennemføre tilgængelige aktiviteter i naturen for og sammen med de unge. I projektperioden er der etableret otte friluftsfællesskaber på tværs af landet, og over 170 unge har deltaget i friluftsbaserede aktiviteter.

I tillæg til de otte lokale friluftsfællesskaber er der i perioden med nedlukninger grundet Covid-19 etableret et online naturfællesskab, hvor unge med fysiske, psykiske, kognitive og sensoriske funktionsnedsættelser deler viden på sociale medier om tilgængelige naturruter og aktiviteter rundt om i Danmark.

Outsider er gennemført med støtte fra Friluftsrådet og Kulturministeriet.

1.2 EVALUERINGENS FORMÅL

Den eksterne evaluering af projektet har haft tre overordnede formål:

- 1) At undersøge og dokumentere indsatsens virkning
- 2) At vurdere projektets succes i relation til de opstillede målsætninger
- 3) At udvikle et praksisnært inspirationskatalog, som kan anvendes af praktikere, der ønsker at etablere friluftsfællesskaber fremadrettet.

Som en kombineret effekt- og virkningsevaluering har evalueringen både skullet belyse *om* indsatsen har en effekt for målgruppen og i givet fald hvilken, samt *hvordan* denne effekt er opnået.

En række forhold og faktorer har haft indflydelse på evalueringens dataindsamling og dermed på muligheden for at imødekomme samtlige vidensbehov. Det gælder særligt i relation til at kunne belyse projektets kvantitative målsætninger og succeskriterier. Se mere herom i kapitel 7.

Det praksisnære inspirationskatalog, som nævnes i punkt 3 ovenfor, er udarbejdet på baggrund af erfaringerne i de otte etablerede friluftsfællesskaber og fungerer som et vidensgrundlag og en konkret guide, der skal inspirere til og understøtte etableringen af nye

friluftsfællesskaber. Inspirationskataloget er udarbejdet i et samarbejde mellem Als Research og Sammenslutningen af Unge med Handicap og med input fra Videnscenter om handicap kan tilgås [her](#).

1.3 KORT OM EVALUERINGENS DATAGRUNDLAG

Evaluerings data udgøres primært af dybdegående kvalitative interviews med de deltagende aktører.

I alt er der udført 20 individuelle eller gruppeinterviews fordelt på følgende informantgrupper:

- 6 individuelle- eller gruppeinterviews med unge
- 10 individuelle eller gruppeinterviews med repræsentanter for friluftsfællesskaberne, herunder pædagogisk personale og ledelse på botilbud eller særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse (STU) samt frivillige i fritids- eller friluftsforeninger
- 2 interviews med repræsentanter for KFUM-Spejderne
- 2 gruppeinterviews med repræsentanter for SUMH

Sammenlagt har 44 interviewpersoner bidraget til evalueringen.¹

Foruden interviews er der i hvert friluftsfællesskab afholdt SWOT-workshops med deltagelse af fællesskabets interessenter med henblik på at understøtte organiseringen og fremdriften af fællesskaberne.² Indsigter fra SWOT-workshops er inddraget i evalueringen for så vidt, at de giver et indblik i, hvilke styrker og svagheder, muligheder og trusler friluftsfællesskaberne typisk oplever.

Kvantitative data vedrørende projektets omfang, herunder antal deltagere, aktiviteter m.m. er indsamlet og leveret af SUMH. Rapporten inkluderer endvidere kvantitative data fra et spørgeskema til det pædagogiske personale på de involverede social- og/eller specialpædagogiske tilbud.

I samråd med bevillingsgiverne har SUMH i projektperioden foretaget en række justeringer af projektets organisering, aktiviteter og målsætninger. Disse beskrives nærmere i afsnit 7.1. I vurderingen af projektets succes i relation til de opstillede målsætninger forholder evalueringen sig til projektets reviderede projektbeskrivelser fra 2022, samt enkelte yderligere

¹ Enkelte informanter har deltaget i to interviews. Gængere er ikke talt med i det samlede informanttal.

² SWOT-workshop er en strategisk workshop med fokus på at identificere styrker ("**S**trengths"), svagheder ("**W**eaknesses"), muligheder ("**O**pportunities") og trusler ("**T**hreats") i projektet.

justeringer af måltal oplyst til evaluator ultimo maj 2025. Se også kapitel 7 for en uddybning af evalueringens datagrundlag, justeringer af evalueringsdesign samt metodiske overvejelser.

1.4 RAPPORTENS OPBYGNING

Rapporten er opbygget således, at det efterfølgende kapitel 2 præsenterer evalueringens hovedfund i kort oversigtsform. Kapitel 3 beskriver Projekt Outsider, herunder indsatsens baggrund, formål, målgrupper og organisering. I kapitel 4 præsenteres projektets resultater på projektniveau, mens kapitel 5 beskriver resultater for den primære og de sekundære målgrupper. Kapitel 6 belyser de virksomme mekanismer i indsatsen og afslutningsvist i kapitel 7 beskrives justeringer af projektet i projektperioden, evalueringens datagrundlag og metode samt relevante justeringer og overvejelser i relation hertil.

På baggrund af interviews med de unge er der tegnet enkelte portrætter af dem med fokus på, hvad de unge får ud af aktiviteterne. Læs dem på side 13, 23 og 32.

2 HOVEDFUND

I det følgende opsummeres i kort oversigtsform evalueringens hovedfund, først hvad angår målgruppernes udbytte af indsatsen, dernæst hvad angår projektets resultater i relation til de opstillede målsætninger på projektniveau. Resultater i relation til målgruppernes udbytte af indsatsen tager fortrinsvist afsæt i kvalitative data i form af interviewmateriale samt output fra SWOT-workshops, mens resultater på projektniveau tager afsæt i data indsamlet og leveret af SUMH. De enkelte fund uddybes i relevante afsnit i rapporten.

I relation til de unges udbytte af indsatsen viser evalueringen:

- At de deltagende unge oplever betydelige gevinster – både i form af personlig udvikling og øget trivsel. Evalueringen indikerer, at de unge oplever:
 - Øget trivsel og velvære. Mange unge oplever aktiviteterne som et positivt afbræk fra hverdagen. De beskriver glæde, mere energi og bedre humør efter frilftsaktiviteterne.
 - Styrkede sociale relationer. Frilftsaktiviteterne giver unge mulighed for at indgå i nye fællesskaber på tværs af klasser eller botilbud. Ligeledes oplever de, at relationen til det pædagogiske personale bliver styrket som følge af aktiviteterne uden for de vante institutionelle rammer. Evalueringen viser dog også, at det er relativt forskelligt, i hvilken grad de unge opnår styrkede sociale relationer, samt hvordan dette kommer til udtryk.
 - Læring og mestring. De unge udvikler praktiske færdigheder og personlige kompetencer som selvtillid, ansvarsfølelse og mod på nye udfordringer.
 - Styrket selvtillid og deltagelsesmod. Flere unge træder i karakter som rollemodeller og oplever, at de kan mere, end de troede.

Om de frivillige og frilftsforeningerne viser evalueringen, at de opnår:

- Styrket inklusionskompetencer. Frivillige opnår erfaringer med at tilpasse aktiviteter og får bedre forståelse for målgruppens behov.
- Oplevelse af formål og engagement. Det frivillige arbejde opleves som meningsfuldt og motiverende.

- Kapacitetsopbygning. Foreninger styrkes i deres evne til at inkludere mennesker med handicap.

Hvad angår det pædagogiske personale på de social- og/eller specialpædagogiske tilbud viser evalueringen, at de opnår:

- Større resourcesyn. Friluftsbaserede foreningsaktiviteter giver nye perspektiver på de unges potentialer.
- Styrkede relationer og arbejdsglæde. Aktiviteterne skaber nye dynamikker og styrker samarbejdet mellem unge og personale.
- Ny faglig inspiration. En del af personalet får lyst og mod til at integrere natur og friluftaktiviteter i det pædagogiske arbejde.

På projektniveau viser evalueringen at:

- Projektet med succes har etableret flere lokale friluftsfællesskaber, hvor unge med handicap deltager aktivt i friluft- og foreningsaktiviteter og derigennem opnår øget trivsel, fællesskab og mestring.
- Måltallene for deltagende unge, frivillige, social- og/eller specialpædagogiske tilbud, pædagogisk personale, samt antallet af aktivitetsgange generelt er indfriet eller overgået. Særligt har projektet opnået markant højere resultater end forventet i relation til antal involverede unge og afholdte aktivitetsgange.
- Enkelte elementer i projektet dog ikke blev fuldt realiseret. Det gælder eksempelvis, at:
 - Projektet ikke nåede helt i mål i relation til enkelte af de kvantitative målsætninger. Det gælder f.eks. det samlede antal etablerede friluftsfællesskaber, som har indflydelse på antallet af deltagende friluftforeninger.
 - Ikke alle friluftsfællesskaber er forankrede – forstået som at der er etableret en selvstående lokal organisering - ved projektets afslutning, og graden af forankring varierer betydeligt.

- Manglende ressourcer hos de social- og/eller specialpædagogiske tilbud og/eller hos fritidsforeninger samt lav motivation hos nogle unge kan udfordre etablering og drift af friluftsfællesskaberne. SUMH fremhæver, at det har været ressourcekrævende at rekruttere social- og/eller specialpædagogiske tilbud og fritidsforeninger til deltagelse i projektet.

3 OM PROJEKT OUTSIDER

Projekt Outsider udspringer af en erkendelse af, at unge med handicap i mindre grad end andre unge deltager i fritids- og friluftsfællesskaber og derfor sjældnere oplever de positive effekter, som natur- og fællesskabsbaserede aktiviteter kan have for trivsel og livskvalitet.

Projekt Outsider søger at afhjælpe denne ulighed ved at udvikle, afprøve og udbrede en model for lokale friluftsfællesskaber, hvor social- og/eller specialpædagogiske tilbud samarbejder med lokale fritids- eller friluftsforeninger om at skabe meningsfulde aktiviteter for unge med handicap i og omkring naturen.

Et centralt element i projektet er brugen af naturen som ramme. Naturen fremhæves som et miljø, der – med de rette tilgængelighedsforanstaltninger – kan fremme både fysisk og mental sundhed samt understøtte inkluderende sociale dynamikker. Ophold og aktiviteter i det fri faciliteret gennem foreningsfællesskaber opfattes som særligt egnede til at nedbryde sociale og institutionelle barrierer og skabe nye former for fællesskab.

3.1 PROJEKTETS FORMÅL OG MÅLGRUPPER

Projektets primære målgruppe er unge mellem 16-35 år med fysiske, psykiske, kognitive og/eller sensoriske handicap, som er tilknyttet et social- og/eller specialpædagogisk tilbud som f.eks. et botilbud eller STU. Det er eksempelvis unge med udviklingshæmning, autisme eller andre psykiske eller kognitive handicap, fysiske handicap som cerebral parese eller muskelsvind, sensoriske handicap samt multiple funktionsnedsættelser.

Fælles for målgruppen er, at flere har én eller flere funktionsnedsættelser, som betydeligt påvirker deres mulighed for at deltage i foreningsfællesskaber samt opsøge naturen på egen hånd. Der kan være forskellige barrierer for, at unge med handicap kan deltage i friluftsbaserede aktiviteter. En af barriererne kan være holdninger hos de unge selv, deres pårørende og/eller det fagpersonale, der omgiver dem; holdninger om, at det af forskellige årsager er for vanskeligt eller udfordrende for de unge at deltage i friluftsbaserede aktiviteter. En anden barriere kan være behovet for ledsagelse til aktiviteterne og eventuelt støtte undervejs, ligesom der kan være behov for socialpædagogisk tilrettelæggelse eller tilpasning af aktiviteter for at understøtte de unges muligheder for at deltage.

Projekt Outsider har som sit overordnede mål at imødegå disse barrierer og styrke den fysiske, mentale og sociale trivsel hos unge med handicap gennem bedre adgang til og muligheder for at deltage i sociale, friluftsbaserede fællesskaber.

Projektets sekundære målgrupper er 1) pædagogisk personale på de social- og/eller specialpædagogiske tilbud, som de unge er tilknyttet, og som inspireres og klædes på til at integrere natur- og friluft aktiviteter i deres pædagogiske arbejde og 2) frivillige i lokale fritids- og friluft foreninger, som opkvalificeres til at udvikle og lave tilpassede og inkluderende aktiviteter for en bredere målgruppe end deres nuværende medlemmer.

3.2 ORGANISERING OG SAMARBEJDSPARTNERE

På projektniveau har organiseringen været centreret omkring SUMH som projektholder og projektleder. KFUM-Spejderne har fungeret som en væsentlig samarbejdspartner med ansvar for rekruttering og kommunikation i forhold til lokale spejdergrupper, der har indgået i etableringen af friluftsfællesskaber. Herudover har KFUM-Spejderne bidraget til at udbrede kendskabet til målgruppens deltagelsesmuligheder i friluftsliv inden for deres faglige felt og organisatoriske netværk. Videnscenter om handicap har ydet faglige bidrag til udviklingen af projektets inspirationskatalog.

På lokalt niveau har friluftsfællesskaberne været organiseret i et samarbejde mellem et eller flere social- og/eller specialpædagogiske tilbud og en fritids- eller friluft forening. De frivillige i foreningerne har bidraget med kompetencer og erfaring inden for den konkrete aktivitet (f.eks. fodbold, spejder, vandsportsaktiviteter m.m.), mens det pædagogiske personale har understøttet de unges deltagelse før, under og efter aktiviteterne. Denne tværfaglige organisering har skabt mulighed for erfaringsudveksling, kompetenceudvikling og fælles refleksion – og dermed en praksis, hvor både unge, pædagogisk personale og frivillige har haft mulighed for læring og udvikling.

I enkelte fællesskaber har kommunen indgået som en samarbejdspartner. Det har typisk været en repræsentant for social- og handicapområdet, som har haft en koordinerende rolle. Denne rolle har særligt været formålstjenligt i de tilfælde, hvor flere social- eller specialpædagogiske tilbud har været involveret i fællesskabet, og der dermed har været behov for en mere omfattende koordinering.

Som projektholder har SUMH etableret samarbejder mellem de social- og/eller specialpædagogiske tilbud og friluft foreningerne, understøttet opstarts- og samarbejdsprocesser, faciliteret status- og evalueringsmøder, understøttet kompetenceudvikling af de frivillige ved løbende dialog med dem mv.

PORTRÆT: SPEJDERLIV I STILLING

I Skanderborg møder vi Amanda, Camilla og Morten – tre unge, der alle bor på botilbuddet Skanderborg Fællesskaberne og har fundet sammen omkring spejderlivet*.

Amanda har været spejder i mange år og lyser op hver gang hun får uniformen på og skal ud i naturen. Hun kommer fra en rigtig spejderfamilie og er vant til livet omkring bål og snobrød. Camilla og Morten er nye i spejderlivet, men er hurtigt blevet bidt af det. De fortæller med begejstring om fællesskabet, de hyggelige aktiviteter og roen i naturen.

Amanda



Aktiviteterne foregår i Stilling, få kilometer fra Skanderborg, og spænder vidt: Madlavning over bål, spejderløb, byggeprojekter mm.

Morten og Camilla



Camilla fremhæver, at hun selv er med til at lave mad – noget, hun ellers ikke har mulighed for til daglig, fordi der er køkkenpersonale, der laver mad på botilbuddet.

”Så smager det også lidt anderledes, vil jeg selv sige,” siger hun og griner.

Fællesskab og udfordringer

For både Camilla og Morten er spejder noget helt særligt. Et sted, hvor man bliver mødt med åbne arme, og hvor alle hjælper hinanden, hvis nogen går i stå. Amanda, som har mere erfaring, træder gerne til og støtter de andre. Hun nyder at kunne lære fra sig og give andre mod på nye udfordringer.

”Det bedste er at komme ud og få noget frisk luft. Og kigge på den pæne natur.”

- Amanda, om spejder

Spejdermærkerne spiller en vigtig rolle. Når man har gennemført en aktivitet, får man et mærke til uniformen – og det gør en forskel. Det er et synligt bevis på, at man har klaret noget. Noget man måske ikke troede, man kunne. Mærkerne viser også, at man er en del af noget større. Noget, hvor man kan være sig selv og alligevel høre til.

Tryghed, struktur og frivillige, der gør en forskel

For at gøre det let for de unge at deltage, har pædagogerne på botilbuddet lavet overskuelige opslag med billeder og piktogrammer. De unge tilmelder sig aktiviteterne på en elektronisk tavle, hvor de også kan se, hvem der deltager, og hvad der skal ske. Det gør det lettere at tage stilling – og skaber tryghed.

“

Det kan godt være, at man tænker, at det vil jeg ikke, det kan jeg ikke. Men så gør man det alligevel, og så finder man ud af, at det kan jeg faktisk godt finde ud af.

Det er jeg stærk nok til.

– Amanda

”

Spejderlederne betyder meget for de unge. De er nærværende, engagerede og gode til at se hver enkelt deltager. Og de har en gejst, der smitter. Når de frivillige går til opgaven med begejstring, følger de unge med: ”Jeg håber, det er godt for dem, der deltager, fordi vi er i hvert fald helt høje, når vi tager hjem,” siger en spejderleder med et grin.



4 RESULTATER FOR MÅLGRUPPERNE

I det følgende beskrives indsatsens resultater for den primære målgruppe af unge og de sekundære målgrupper af frivillige og frivilligledere i fritids- og friluftsforeningerne samt det pædagogiske personale på de social- og specialpædagogiske tilbud.

4.1 UDBYTTE FOR DE UNGE

Projekt Outsider har involveret unge med handicap i en række organiserede friluftsskaktiviteter – herunder bl.a. fodbold, vandsport og spejderaktiviteter – med det formål at fremme trivsel, sociale relationer og deltagelse i fællesskaber uden for den traditionelle institutionsramme.

I det følgende vurderes projektets resultater på baggrund af det kvalitative interviewmateriale suppleret med enkelte resultater fra spørgeskemaet til det pædagogiske personale. Som det fremgår af 7.4, kan evalueringen ikke påvise en egentlig effekt for de unge, da evalueringens kvantitative effektmålinger blandt de unge er udgået.

Resultaterne fra spørgeskemaet understøtter det samlede indtryk fra interviewmaterialet. Størstedelen af det pædagogiske personale - 14 ud af 16 - vurderer, at projektet 'i høj grad' eller 'i meget høj grad' har haft en positiv effekt for de unge. De hyppigst nævnte områder er øget social aktivitet (14 respondenter), bedre relationer til andre (12) og øget livstilfredshed (9). Også psykisk trivsel vurderes forbedret af en del af respondenterne (7), mens der ses færre positive tilkendegivelser på områder som fysisk sundhed og konfliktniveau.

På den baggrund præsenteres i det følgende fire centrale tematikker, der opsummerer både de unges egne oplevelser samt det pædagogiske personale og de frivilliges vurderinger af udbyttet: 1) Trivsel og velvære, 2) læring og personlig udvikling, 3) styrket selvtillid og ansvarsfølelse samt 4) socialt udbytte og fællesskab.

Trivsel og velvære

Evalueringens resultater viser, at et centralt udbytte ved friluftsskaktiviteterne er den umiddelbare oplevelse af glæde og øget velvære hos de unge. De interviewede unge beskriver, hvordan aktiviteterne fungerer som et positivt afbræk fra hverdagen, og hvordan det at komme ud i den friske luft bidrager positivt til deres humør og energiniveau. Dette gælder på tværs af aktiviteter – uanset om det er vandaktiviteter, boldspil, spejderaktiviteter eller andet.

Datamaterialet viser, at deltagerne ofte ser frem til aktiviteterne som et højdepunkt i hverdagen. Det pædagogiske personale fortæller i interview om, hvordan eksempelvis spejderaktiviteterne fylder i samtalerne med de unge i dagene op til. De frivillige i friluftsforeningerne fortæller ligeledes, at de bliver mødt med en begejstring, der ofte er større end den, de møder på de andre spejderhold. De unge selv bruger ord som 'sjovt', 'dejligt', 'hyggeligt' og 'fantastisk' om deres deltagelse i aktiviteterne. Og de fortæller, at de bliver trætte efter aktiviteterne, men på den gode måde, fordi de har fået frisk luft og brugt kroppen.

"Jeg og mange andre synes, at det er fantastisk. Fordi vi kan komme ud og bruge kroppen, det gør vi ellers ikke så meget her. Vi er ret mange elever, men de fleste af dem kan godt lide at sidde for sig selv og trække sig tilbage i klassen. Mens vi, som er med på fodboldholdet, godt kan lide lidt sport."

- Ung på fodboldhold

Læring og personlig udvikling

For mange af de interviewede unge har deltagelsen i projektets aktiviteter været en mulighed for at tilegne sig nye praktiske færdigheder såvel som personlig udvikling. Til spejderaktiviteterne har de unge f.eks. lært at tænde bål, hugge brænde, lave mad over åben ild og udføre simple naturforsøg. Vandsportsaktiviteterne har blandt andet givet erfaring med balance og bevægelse på paddleboards, og til fodbold har de unge fået indsigt i spillets tekniske og taktiske dimensioner gennem træning og samspil. Idet aktiviteterne er tilpasset forskellige forudsætninger for deltagelse, skabes rammer for, at forskellige unge kan deltage og lære på forskellig vis.

Mens det pædagogiske personale peger på, at visse aktiviteter – som eksempelvis simple madlavningsopgaver over bål – kan styrke de unges hverdagsmestring og selvstændighed, fremstår den mere generelle personlige udvikling som mindst lige så central. Ud over tilegnelsen af praktiske færdigheder nævner både de unge, de frivillige og det pædagogiske personale oplevelser og erfaringer, der peger på en bredere form for udvikling hos de unge. Det omfatter blandt andet en øget opmærksomhed på egne grænser og udfordring af disse, en større tryghed ved at indgå i nye situationer og en villighed til at prøve aktiviteter, de ikke tidligere har haft erfaring med.

Flere af de interviewede unge beskriver således, hvordan aktiviteterne har udfordret dem positivt på forskellig vis og på den måde flyttet deres forestillinger om sig selv, om hvad de kan, og hvad de har mod på. Et eksempel herpå er, hvordan de unge til vandsportsaktiviteter har skullet vænne sig til tæt kontakt med andre under fysiske aktiviteter eller lære at samarbejde for at få en øvelse til at fungere. Denne type udvikling handler ikke nødvendigvis

om at mestre en bestemt opgave, men snarere om at blive mere åben over for forandring og deltagelse i nye sammenhænge.

Styrket selvtillid og ansvarsfølelse

I forlængelse heraf viser interviewene, at deltagelse i aktiviteterne bidrager til de unges oplevelse af selvtillid og mestring. Flere giver udtryk for, at de oplever at kunne noget – og at de får mulighed for at vise det i praksis. For de unge, der bor på botilbud, hvor maden dagligt tilberedes af køkkenpersonale, kan det at tilberede mad over bål som en del af spejderaktiviteterne være en kilde til stolthed og en styrkelse af selvtilliden.

Ligeledes har nogle af de unge opdaget, at de besidder kompetencer, som andre kan lære af, og de har haft mulighed for at dele deres viden og erfaringer med andre deltagere. Dette gælder eksempelvis i fodbold eller spejder, hvor nogle af de mere erfarne unge har fungeret som uformelle vejledere for nye deltagere.

Denne mulighed for at træde i karakter og tage ansvar i et trygt fællesskab har stor betydning for de unges oplevelse af værdi og anerkendelse. Det styrker ikke blot deres selvtillid, men også deres tro på, at de har noget at bidrage med – og at de kan gøre en positiv forskel for andre.

”Man lærer ligesom fra sig. Jeg har jo gået til det i et par år nu, så jeg ved en masse, som de andre måske ikke ved. Så i stedet for at jeg hele tiden skal op og gøre alt muligt, så kan jeg assistere dem med at fortælle: ‘Du skal gøre sådan i stedet for sådan, for ellers sker det der’.”

- Ung, om fodbold

Socialt udbytte og fællesskab

Interviewmaterialet viser, at langt de fleste af de interviewede unge oplever et socialt udbytte af deltagelsen i friluftsfællesskaberne. Det fremgår dog også, at de unges udbytte varierer afhængigt af flere faktorer, herunder fællesskabets organisering, aktiviteterne karakter og de unges individuelle forudsætninger for at indgå i sociale relationer.

I flere af friluftsfællesskaberne understøtter organiseringen, at der kan opstå nye sociale relationer mellem de unge. Det skyldes, at de unge i nogle tilfælde kommer fra forskellige botilbud, fra separate afdelinger inden for samme tilbud eller fra forskellige klasser på STU'erne. Kombinationen af nye konstellationer og fælles aktiviteter giver både mulighed for at etablere nye relationer og for at styrke allerede eksisterende.

Det pædagogiske personale understreger i den forbindelse betydningen af aktiviteterne som et 'fælles tredje', der understøtter samspil og relationel udvikling.

"Det er vel ikke at skyde over mål at sige, at der er kommet relationer ud af det, som ellers ikke var kommet, fordi det [aktiviteterne, red.] er på tværs af linjer, og de unge mødes omkring et tydeligt fælles tredje. Uden det fælles tredje ser vi, at de unge godt kan bo samme sted og have de samme interesser, men ender ofte med at være adskilt. Det er faktisk det, der er vores unges problem - de sætter ikke sig selv i gang på eget behov. Fælles tredje kan noget, og det er jo det, fritids- og idrætsdanmark kan. Fælles tredje, samme interesse, samme udførelse, samme båd. Det mangler vores unge rigtig meget."

- Leder, STU

Det sociale udbytte af aktiviteterne er dog ikke ens for alle. På tværs af friluftsfællesskaberne ses der relativt stor forskel på de unges kognitive og kommunikative forudsætninger for social deltagelse i fællesskabet såvel som deres evner til at sætte ord på deres oplevelser og udbytte. Dette er ikke ensbetydende med, at de unge med større kognitive og/eller kommunikative udfordringer ikke har et socialt udbytte af deltagelsen ved aktiviteterne, blot kan udbyttet være et andet og komme til udtryk på anden vis. Således kan der for nogle være betydelig glæde og gavn forbundet med en mere passiv deltagelse, mens andre i højere grad vil have mulighed for at interagere socialt med de andre unge.

Ifølge de frivillige og det pædagogiske personale er det således også tydeligt, at de unge, selvom de måske ikke engagerer sig aktivt i samvær og samtaler, stadig får et socialt udbytte af at være til stede i fællesskabet, hvilket bl.a. kan ses i deres kropssprog og non-verbale kommunikation. Samlet set indikerer evalueringen således, at de unge opnår et meningsfuldt socialt udbytte gennem deltagelsen i friluftsfællesskaberne, selvom omfang og karakter af dette udbytte varierer i takt med de unges individuelle forudsætninger.

4.2 UDBYTTE FOR DE SEKUNDÆRE MÅLGRUPPER

Projekt Outsiders sekundære målgrupper er de frivillige i fritids- og friluftsforeningerne samt det pædagogiske personale på de social- og specialpædagogiske tilbud. Mens projektet først og fremmest har haft til formål at styrke ungemålgruppens trivsel og livskvalitet, har der også været et sigte om at skabe positive forandringer for de sekundære målgrupper. For de frivillige i fritidsforeningerne handler det hovedsageligt om at øge deres kompetencer til at

kunne lave tilpassede og inkluderende aktiviteter for en bredere målgruppe end deres eksisterende medlemmer. For det pædagogisk personale gælder det bl.a. et øget ressourcesyn på de unge og deres muligheder for fysisk og mental udfoldelse i naturen, at friluft aktiviteter integreres i personalets daglige arbejde, samt at de oplever at være mere aktive brugere af naturen.

I det følgende beskrives det opnåede udbytte for de to sekundære målgrupper. Afsnittet om de frivilliges erfaringer og udbytte baserer sig alene på evalueringens kvalitative datamateriale, mens afsnittet om udbyttet for det pædagogiske personalets udbytte i tillæg til interviewdata inddrager kvantitative data fra spørgeskemaundersøgelsen.

Udbytte for de frivillige og frivilligledere i friluft- og fritidsforeningerne

Evalueringen viser, at de frivillige og frivilligledere i friluft- og fritidsforeningerne oplever betydeligt personligt udbytte af at deltage i aktiviteterne. På tværs af fællesskaberne er oplevelsen hos de frivillige, at det giver stor glæde og mening at tilrettelægge og gennemføre aktiviteter for målgruppen. Det skyldes de unges umiddelbare glæde ved aktiviteterne og særligt også de frivilliges oplevelse af reelt at gøre en forskel for målgruppen. Det fremgår tydeligt af følgende udveksling mellem to spejderledere:

"Altså, for mig har det givet mig min gnist for spejder tilbage. Jeg var ved at falde fra efter at have været spejder de sidste 15 år, og de sidste syv som leder. Jeg var ved at være kørt lidt træt, og så kom det her [Projekt Outsider, red.]. Og det giver bare sindssygt meget livsglæde at være sammen med de her unge mennesker. De er bare skønne på hver deres måde, og man går altid glad hjem, når de har været der."

"Jeg synes også, at det der med, at man kan gøre noget for andre, og måske også særligt de her meget skrøbelige personer, som er mennesker, der nogle gange bliver overset i samfundet. Som egentlig, ja, jeg vil ikke sige, bliver puttet væk og gemt, men alligevel lidt i det her fritidsliv. Så det er faktisk det allervigtigste for mig: At der kommer nogle gode tilbud til udviklingshæmmede - og til psykisk udviklingshæmmede også."

- Spejderledere

På foreningsniveau har deltagelsen i Projekt Outsider i flere tilfælde været motiveret af et ønske om at styrke foreningens kapacitet til at tilbyde aktiviteter målrettet unge med handicap. Dette er blevet set som et skridt mod at gøre foreningen mere inkluderende og tilgængelig for en bredere målgruppe.

En forudsætning herfor er, at de frivillige i foreningerne er klædt på til opgaven. I denne forbindelse viser evalueringen, at de frivillige gennem deltagelse i projektet har fået styrket deres kompetencer i forhold til både at tilrettelægge og gennemføre aktiviteter tilpasset målgruppen. I interviewene fortæller de frivillige således, at de under projektet har opnået større viden om målgruppen, fået bedre indsigt i de unges ønsker og behov samt lært, hvordan de med enkle justeringer kan tilpasse deres metoder og aktiviteter, så de i højere grad matcher disse. Ifølge de frivillige er kompetenceopbygningen i høj grad opnået ved, at de selv forholder sig åbent og nysgerrigt til de unge, samt ved at have løbende møder og dialog med det pædagogiske personale på de social- og/eller specialpædagogiske tilbud, som de unge er tilknyttet.

Udbytte for det pædagogiske personale på de social- og/eller specialpædagogiske tilbud

Evalueringen viser, at deltagelsen i friluftsfællesskaberne opleves af det pædagogiske personale som både personligt meningsfuld og fagligt berigende. I flere af friluftsfællesskaberne deltager personale, der 'brænder for' naturoplevelser og er særdeles motiverede for at bidrage til, at de unge kommer uden for de vanlige rammer og deltager i friluftsbaserede fællesskaber. Foruden glæden ved selv at være ude i naturen, peger det pædagogiske personale på, at det også giver arbejdsglæde at se de unge udfordre sig selv og lykkes med noget i nye omgivelser.

I evalueringens spørgeskema til det pædagogiske personale stilles der bl.a. spørgsmål relateret til deres faglige udbytte af at deltage i projektet. Data viser, at 10 ud af 16 medarbejdere (svarende til 63% af de adspurgte) oplever, at Projekt Outsider 'i meget høj grad' eller 'i høj grad' har bidraget til, at de har fået styrket deres blik for de unges muligheder for fysisk og mental udfoldelse i naturen. 4 svarer 'i nogen grad', 1 svarer 'i lav grad' og 1 'ved ikke'.

Evalueringens kvalitative data bekræfter, at deltagelsen i friluftsfællesskaberne for flere blandt det pædagogiske personale har bidraget til et styrket ressourcesyn på de unge. En af pædagogerne beskriver eksempelvis, hvordan han har fået et "*mere ligeværdigt syn*" på de unge, da det pædagogiske personale deltager på lige fod i aktiviteterne i fællesskaberne. Også andre personer beskriver, hvordan friluftsfællesskaberne styrker relationerne de unge og personalet imellem, da aktiviteterne i naturen åbner for nye typer af samspil, hvor roller og forventninger justeres. Det giver grobund for andre samtaler og for, at de unge viser sider af sig selv, som ellers sjældent kommer til udtryk i institutionens rammer.

For mange af de unge er deltagelse i naturaktiviteter betinget af, at andre – såsom det pædagogiske personale eller pårørende – tager initiativet. Det er derfor vigtigt, at personalet selv er motiveret for at integrere frilftsaktiviteter i deres arbejde. I spørgeskemaet spørges det pædagogiske personale om, i hvilken grad de vurderer, at de via projektet i højere grad integrerer frilftsaktiviteter i deres daglige arbejde med de unge. Her svarer 9 ud af 16 respondenter (svarende til 56%) 'i høj grad'. 5 svarer 'i nogen grad', 1 svarer 'i lav grad', og 1 'ved ikke'.

I forlængelse heraf indikerer evalueringens kvalitative materiale, at samarbejdet med de frivillige kan opleves som en værdifuld udveksling, der bidrager til ny viden og større forståelse på tværs af faglige verdener. Flere blandt det pædagogiske personale peger således i interview på, at deltagelse i friluftsfællesskaberne har givet dem ny inspiration, herunder idéer til nye eller hyppigere frilfts- og naturbaserede aktiviteter.

Det er en forudsætning for etableringen af stabile friluftsfællesskaber, at der er ledelsesmæssig opbakning til initiativet, idet der skal allokeres medarbejderressourcer til at følge de unge til aktiviteterne. I denne forbindelse vurderes det fordelagtigt, at aktiviteterne også opleves at understøtte de social- og/eller specialpædagogiske tilbuds faglige forpligtelser f.eks. om at tilbyde botræning jf. STU-lovgivningen.⁴ En leder på en STU beskriver eksempelvis:

"Det er også en win-win, fordi en del af STU-lovgivningen, det er jo også, at der ligger noget botræning og ADL⁵ i det. Så det er fuldstændig ligegyldigt, om man sidder i et skolekøkken, eller om man sidder ved et bål og lærer at skrælle kartofler. Altså, så er man selvhjulpne, så kan man finde ud af at skrælle kartofler."

-Leder, STU

Endelig fremhæver nogle informanter, at friluftsfællesskaberne – selv om de er organiseret i særskilte hold – bidrager til en form for brobygning på organisationsniveau mellem institution og civilsamfund. Denne forbindelse vurderes som værdifuld for både institutionen og de unge.

"Det med at komme ud, det handler også om, at vi i fællesskabet arbejder med inklusion til civilsamfundet, hvor det hele ikke skal ske på matriklen her, men man også kommer ud og møder foreningslivet. Det kunne være spejderlivet, men også håndboldklubben osv. Det er egentlig også det, der er formålet fra vores side, at vi

⁴ Bekendtgørelse om lov om ungdomsuddannelse for unge med særlige behov. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2013/1031#Kap1>

⁵ ADL er en forkortelse af Almindelig Daglig Levevis eller Almindelig Daglig Livsførelse. ADL-træning dækker over træning i de færdigheder, der er afgørende for at leve et selvstændigt liv med de rutiner og praktiske gøremål, det indebærer. Det kan f.eks. omfatte praktisk træning i husholdningsopgaver, madlavning, privatøkonomi, personlig hygiejne mv.

åbner os og byder os til. Ellers tror jeg, at det kan blive sådan en lukket verden, en monoton verden, en institutionsverden. Det er vigtigt, at de [unge, red.] møder nogle med en anden baggrund og ikke kun har pædagoger omkring sig hele tiden."

- Socialpædagog, botilbud

"Det er da klart, jo flere kontaktflader vi har rundt omkring i lokalsamfundet, des flere muligheder har vi for at trække på og give noget i samfundet. Vores vigtigste opgave er jo at få de unge videre ud i samfundet bagefter. Og nu har vi en kontaktflade [til friluftsföreningen, red.] ... Det kan være, at vi ikke kan bruge den lige i dag, men så kommer der måske en ung ind til os i næste uge, som kan bruge den."

- Pædagog, STU

PORTRÆT: FRILUFTSLÆRING VED KNUDMOSESØEN

I dette portræt møder vi Jonas og Magne* – to unge fra Herning, som med våddragt, mod og masser af grin kaster sig ud i vandet i Knudmosesøen. Det er Herning Vandski og Wakeboardklub (nu en del af Herning Havn), surfskolen Blue Spirit og Ungdomscenter Knudmosen, der er gået sammen om at tilbyde de unge vandsportsaktiviteter som en del af deres STU-forløb på skolen. Og det er langt mere end bare sjov – det er læring i bevægelse, fællesskab i praksis og en oplevelse, de unge glæder sig til hver gang.

“Man glæder sig til at komme i skole”

Jonas på 19 år og Magne på 17 år går på en STU, hvor undervisningen tilpasses deres behov og interesser. Valgfagene kan de selv vælge – og her er vandsport et helt naturligt førstevalg.

Det føles som et frirum, hvor de lærer på en anden måde. Det er tydeligt, at aktiviteterne på vandet skaber en anden energi – og en mere ligeværdig og levende relation mellem lærere og elever.



*Interviewet er foretaget i juni 2024

"Det er jo sjovt, fordi det er noget, vi laver sammen med lærerne. Det er ikke bare dem, der underviser os - det er noget, vi laver sammen. Det giver et andet forhold til lærerne. Man glæder sig til at komme i skole, fordi man ikke føler, at de snakker ned til os - de snakker jo med os. Man hygger sig derude - det er fedt."

-Jonas

Balancetræning, fællesskab og nye venskaber

Aktiviteterne spænder bredt - fra paddleboard og wakeboard til balanceøvelser på kæmpe SUP-boards - og de kræver tit samarbejde. Når én mister balancen, ryger de andre måske med i vandet - men det skaber grin og sammenhold. "Man skal lige holde balancen sammen," forklarer Magne med et smil.

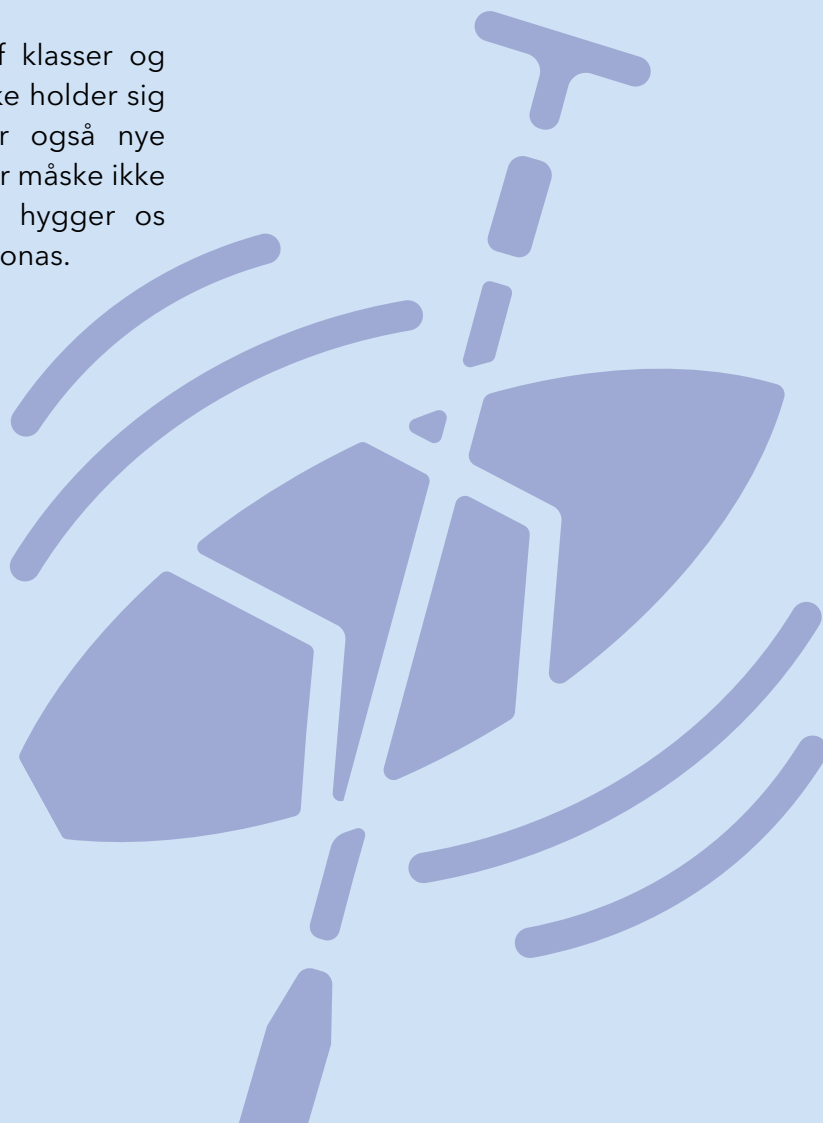
De unge deltager på tværs af klasser og grupper, og selvom nogle måske holder sig til sine nærmeste, opstår der også nye venskaber undervejs. "Vi snakker måske ikke med alle til hverdag, men vi hygger os sammen ude på vandet," siger Jonas.

Succesoplevelser, selvtillid og drømme

Når man lykkes med noget, man ikke troede muligt, rykker det. Jonas kaster sig ud i nye ting med selvtillid: "Når jeg skal prøve noget nyt ... så går jeg ind til det, som om jeg er den bedste. Når man får sådan en succesoplevelse - årh, så vil jeg have mere af det."

Magne er lidt mere tilbageholdende - men hans udvikling er tydelig. Instruktøren Jacob fra Blue Spirit er ikke i tvivl. "Du skulle have interviewet Magne, inden vi startede kurset - så ville du have set en helt anden Magne."

Drømmen stopper ikke ved søens bred. "Surfing - det har jeg aldrig prøvet, men det kunne jeg godt tænke mig nu," siger Magne. For begge drenge handler det ikke kun om vand, udstyr og teknik. Det handler om at grine og blive anerkendt og udfordret - både som elev og som menneske.



5 HVAD SKAL DER TIL FOR AT LYKKES?

Som led i virkningsevalueringen er der identificeret en række centrale faktorer, der har betydning for etableringen af bæredygtige, velfungerende og attraktive friluftsbaserede fællesskaber for unge med handicap – med andre ord: hvad der virker, og hvordan det virker. Faktorerne relaterer sig på den ene side til de unge og på den anden side til de organisatoriske partnere, dvs. friluftsföreningen og de social- og/eller specialpædagogiske tilbud.

5.1 SÆRLIGT VIRKSOMME MEKANISMER

Tydelighed og forudsigelighed

En betydelig del af de unge, der deltager i friluftsfællesskaberne, har kognitive og/eller psykiske handicap, herunder udviklingshæmning, autisme og ADHD. For mange af disse unge er det afgørende for deres trivsel og deltagelse, at der på forhånd er tydelighed omkring, hvad der skal ske, hvornår og hvordan. Evalueringen viser, at forudsigelige rammer, klare strukturer og visuel forberedelse – eksempelvis i form af aktivitetsprogrammer med billeder eller piktogrammer – flere steder har været fremmende for de unges motivation og mulighed for aktiv deltagelse. Både frivillige og pædagogisk personale peger endvidere på, at tilbagevendende aktiviteter, f.eks. at samles til sang ved starten af hvert møde, opleves at skabe trygge rammer og forudsigelighed, der er fremmende for de unges deltagelsesmuligheder.

Tilpasning af aktiviteterne

Et godt match mellem friluftsaaktiviteterne og de unge er afgørende for velfungerende fællesskaber. Flere informanter giver udtryk for, at det er godt at udfordre de unge, men aktiviteterne skal samtidigt være nogle, som de unge er trygge og trives i. I flere af friluftsfællesskaberne har de frivillige med små greb kunnet justere deres vante aktiviteter, så de passer til de unge. Det kan f.eks. være ved at tilrettelægge aktiviteter, der kan udføres på forskellige måder afhængig af de unges forudsætninger for at deltage.

Fællesskabsfremmende identitetsmarkører

Evalueringen viser, at fællesskabsfremmende identitetsmarkører såsom spejdertørklæder og -mærker, fodboldtrøjer og lignende har haft væsentlig betydning for de unge. Synlige markører styrker oplevelsen af tilhørsforhold til fritids- eller friluftsföreningen og forbindes ofte med stolthed. De bidrager samtidig til at understøtte en fælles identitet, hvor de unge omtaler sig selv som eksempelvis "os spejdere" eller "os der går til fodbold". Endelig kan markørerne vække nysgerrigheden blandt de øvrige unge på det pågældende social- eller

specialpædagogiske tilbud og kan på denne måde bidrage til at tiltrække flere unge til aktiviteterne.

Forventningsafstemning mellem friluftsforening og social- og/eller specialpædagogisk tilbud

Evalueringen peger på, at en god forventningsafstemning mellem friluftsfællesskabets parter er vigtig. Det handler både om det helt overordnede formål og retning for friluftsfællesskabet, men også de lavpraktiske detaljer om, hvem der har ansvar for hvad og hvornår. Flere informanter giver udtryk for, at den klare kommunikation og tydelige forventningsafstemning har været afgørende for, at det lykkedes at etablere et godt og bæredygtigt samarbejde i fællesskabet.

Engagement og opbakning

Evalueringen viser, at den succesfulde etablering og drift af friluftsfællesskaberne forudsætter tydeligt engagement fra både fritids- og friluftsforeninger samt de social- og/eller specialpædagogiske tilbud. Ledelsesmæssig opbakning er central, idet aktiviteterne kræver allokering af personaleressourcer til både opstart og kontinuerlig deltagelse – herunder til ledsagelse af og støtte til de unge. Tilsvarende skal foreningerne kunne mobilisere frivillige kræfter til at tilrettelægge og gennemføre aktiviteter i fællesskabet. Flere blandt de frivillige og pædagogisk personale fremhæver desuden, at de unge hurtigt aflæser, om de er motiverede for at deltage. Når motivationen er tydelig, smitter den positivt af på de unge og styrker deres deltagelse. Det er derfor afgørende, at såvel pædagogisk ledelse og personale som frivillige ser værdien i at tilbyde natur- og foreningsbaserede aktiviteter til de unge.

Geografisk nærhed

Evalueringen peger på, at beliggenheden – forstået som afstanden mellem det social- og/eller specialpædagogiske tilbud og friluftsfællesskabets aktivitetssted – kan have stor betydning for, om der kan etableres et fællesskab. Det handler bl.a. om, hvorvidt de unge selv kan transportere sig til aktiviteterne, eller om STU eller botilbud skal organisere transport.

Her er det værd at bemærke, at den oprindelige intention med de sociale frivillige bl.a. var, at de skulle understøtte de unges deltagelse – dette kunne f.eks. være ved at følge dem til og fra aktiviteterne. Projektholder oplyser, at friluftsfællesskaberne i praksis ikke har efterspurgt sociale frivillige. Evalueringen viser dog, at transport til og fra aktiviteterne i nogle tilfælde har udgjort en barriere for deltagelse, hvilket indikerer, at de sociale frivillige kan have en relevant rolle at spille, og at deres deltagelse muligvis burde have været prioriteret højere med et særligt fokus på ledelse og transport.

Samlet peger evalueringen på, at målrettet forberedelse og trygge, forudsigelige rammer er afgørende for at understøtte de unges deltagelse. Når aktiviteterne i fællesskaberne tilpasses med blik for struktur, overskuelighed og individuelle behov, øges både motivation og mulighed for at indgå aktivt i fællesskabet.

6 RESULTATER PÅ PROJEKTNIVEAU

Der er for projektet opstillet en række måltal herunder vedrørende antallet af etablerede og forankrede friluftsfællesskaber, antal deltagere og aktiviteter mv. I det følgende vurderes projektets resultater i relation hertil. Data for projektets omfang i relation til deltagerantal, antal aktiviteter mv. er indsamlet og leveret af SUMH.⁷

6.1 MÅLTAL PÅ PROJEKTNIVEAU⁸



9 Outsider fællesskaber er etableret

Projekt Outsider havde som mål at etablere i alt 10 friluftsfællesskaber på landsplan. I løbet af projektperioden er der etableret i alt 8 lokale friluftsfællesskaber: I Hillerød, Stilling, Esbjerg, Værløse, Herning, Jelling, Vamdrup samt Fornæs. Hertil kommer et online naturfællesskab under Corona-nedlukningerne. Projektet mangler således ét fællesskab for fuldt ud at indfri det fastsatte måltal.



Minimum 173 unge med handicap har deltaget i aktiviteter

Samtidigt viser SUMHs data, at projektet i væsentligt omfang har oversteget det opstillede måltal for antallet af unge, som har deltaget i aktiviteter i friluftsfællesskaberne. I alt har mindst 173 unge deltaget i aktiviteter, hvilket er 57% over det samlede måltal på 110 unge.



Der er afholdt mindst 199 aktivitetsgange

Ligeledes har projektet overgået det fastsatte måltal for antallet af afholdte aktiviteter. I alt er der afholdt mindst 199 aktivitetsgange, hvilket svarer til 24% over det samlede måltal på 160 aktivitetsgange.

⁷ Data som beskriver projektets omfang (antal deltagere mv.) er opnået ved, at SUMH har gennemført en rundringning til fællesskaberne samt indhentet programmer med mødedatoer, deltagelseslister mv. Tallene er således forbundet med en vis usikkerhed. Når der angives 'minimumstal', henvises der til det minimumsantal deltagere og aktiviteter, som SUMH med sikkerhed kan stå inde for. Måltal og projektets status er oplyst af SUMH ultimo maj 2025.

⁸ Der gøres opmærksom på, at måltal og resultater for hhv. Friluftsrådets og Kulturministeriets bevilling er præsenteret samlet. Dette kan i enkelte tilfælde maskere manglende målopfyldelse under én bevilling, hvis måltallet er overgået under den anden. Det gør sig f.eks. gældende i relation til antallet af fritidsforeninger, hvor i alt 10 har deltaget: 7 under Kulturministeriets bevilling og 3 under Friluftsrådet. Måltallet for Kulturministeriets bevilling var 5-10 foreninger og er dermed opfyldt. Måltallet for Friluftsrådet var 5, hvilket ikke er indfriet.

**18 social- og/eller specialpædagogiske tilbud har deltaget**

Måltallet for antallet af deltagende social- og/eller specialpædagogiske tilbud var 18, og i alt 18 har deltaget. Målsætningen er derfor indfriet.

**54 medarbejdere fra social- og/eller specialpædagogiske tilbud har deltaget**

I alt har minimum 54 medarbejdere fra de social- og/eller specialpædagogiske tilbud deltaget i aktiviteter i friluftsfællesskaberne en eller flere gange. Målsætningen på 10 deltagende personer er dermed indfriet og betydeligt overgået.

**10 fritids- eller friluftsföreninger har deltaget**

I alt har 10 fritids- eller friluftsföreninger deltaget i fællesskaberne. Da måltallet er 10-15 friluftsföreninger er målet nået.

**4 sociale frivillige er uddannet og har afholdt deltaget i aktiviteterne**

Måltallet for de sociale frivillige er udgået som et bindende krav, og forventningerne til deres deltagelse i friluftsföreningerne er blevet mere fleksibel. I alt har 4 sociale frivillige deltaget i projektets naturtræneruddannelse og har efterfølgende lavet naturaktiviteter i friluftsfællesskabet i Værløse tidligt i projektperioden.

**12 uddannede friluftsförinspiratorer**

Der er uddannet i alt 12 friluftsförinspiratorer i forbindelse med online naturfællesskabet, og målet om 12-20 friluftsförinspiratorer er dermed opnået.

Projektet har endvidere skullet sikre, at der i projektperioden er sket en løbende formidling af gode historier og erfaringer til både det socialpædagogiske område, sociale frivillige område, friluftsområdet og handicapområdet samt den brede lokale og nationale presse⁹. Med henblik herpå oplyser SUMH, at organisationen har gennemført eller bidraget til en række forskellige tiltag og aktiviteter, herunder bl.a. ved oplæg og deltagelse i faglige arrangementer, en løbende presseindsats med artikler og historier på relevante platforme og hjemmesider samt formidling på SUMHs egne kanaler og sociale medier.

⁹ Jf. revideret projektbeskrivelse til Friluftsrådet 2022.

6.2 FRILUFTSFÆLLESSKABERNES FORANKRINGSGRAD

Et centralt formål med projektet har været at skabe et bæredygtigt fundament så friluftsfællesskaberne for målgruppen kan fortsætte efter projektperiodens afslutning. Intentionen har derfor været at etablere et organisatorisk setup omkring friluftsfællesskaberne, der muliggør varig forankring – enten som venskabsforening tilknyttet de social- og/eller specialpædagogiske tilbud, som selvstændig lokal friluftsfællesskab, eller som en integreret del af eksisterende friluftsfællesskaber. Succeskriteriet har været, at alle friluftsfællesskaber er velorganiserede og forankrede ved projektafslutningen.

Data til evalueringen blev indsamlet frem til ultimo maj 2025, dvs. inden projektets formelle afslutning. Det betyder, at eventuel yderligere udvikling i relation til forankring efter dette tidspunkt ikke afspejles i denne rapport.

Evalueringen viser, at projektets friluftsfællesskaber har udviklet sig forskelligt med hensyn til varighed og forankring. Hvor nogle fællesskaber er blevet fuldt integreret i det lokale foreningsliv, er andre videreført i tilpassede former, og enkelte er helt ophørt. Overordnet kan der identificeres tre hovedtyper af forankring:

Formel foreningsforankring

I nogle tilfælde er fællesskaberne blevet fuldt integreret i etablerede fritidsforeninger, typisk gennem samarbejde med KFUM-Spejderne. Denne model omfatter oprettelse af dedikerede enheder, formelt medlemskab for deltagerne med kontingentbetaling mv., stabile frivilligteams og mulighed for deltagelse i bredere foreningsaktiviteter. Denne model ses i Stilling, Fornæs og Vamdrup og vurderes som den mest robuste og bæredygtige.

Institutionsbaseret videreførelse

I andre tilfælde er aktiviteterne blevet videreført internt i regi af institutionen f.eks. ved at en STU anvender faciliteter fra det lokale foreningsliv, uden at de unge dog formelt indmeldes i foreningen. Denne model indebærer typisk, at institutionen bærer hovedansvaret for organisering og finansiering. Det kan eksempelvis være i form af honorering af trænere eller betaling for facilitetsadgang. Økonomisk bæredygtighed afhænger derfor af institutionens prioritering og budgetmæssige råderrum, og modellen kan være sårbar over for ændringer i ledelsesmæssigt ejerskab eller ressourcepres. Denne model ses i Herning og Hillerød.

Videreførelse gennem metode- og erfaringsdeling

I nogle tilfælde har fællesskaberne ikke opnået varig forankring i sig selv, men erfaringerne herfra har bidraget til udvikling af nye initiativer. Det gælder eksempelvis online naturfællesskabet, hvis friluftsinspiratorer har inspireret til udviklingen af projektet Natur for

alle.¹⁰ Det gælder ligeledes friluftsfællesskabet i Esbjerg, hvor fællesskabet ophørte efter 2 år, men hvor erfaringer herfra affødte et nyt tilbud i den samme spejdergruppe for børn med særlige behov.

I den anden ende af spektret findes der et enkelt eksempel – Jelling – hvor fællesskabet blev nedlagt efter en sæson, og forankring ikke lykkedes. Foruden lav interesse og deltagelse blandt de unge vurderer projektholder, at ophøret også skyldtes manglende ressourcer på de involverede botilbud herunder i relation til at lave det nødvendige opsøgende motivationsarbejde blandt de unge.

Friluftsfællesskabet i Værløse ophørte efter cirka ét år. Fire sociale frivillige gennemførte naturtræneruddannelsen i regi af fællesskabet. Da det ikke har været muligt at gennemføre et afsluttende interview med aktørerne, er det uklart, i hvilket omfang der kan spores en varig forankring, herunder hvilken betydning deltagelsen og uddannelsen eventuelt har haft for de sociale frivillige.

Forankringsgraden for de enkelte fællesskaber spænder således fra fuld organisatorisk integration (Stilling, Fornæs, Vamdrup) over intern videreførelse i STU-regi (Hillerød, Herning) til videreformidling af erfaringer (Esbjerg, onlinefællesskabet). Enkelte steder (Jelling) lykkedes det ikke at opnå vedvarende forankring eller andre former for afledt virkning.

¹⁰ Natur for alle er et samarbejdsprojekt under Videnscenter om Handicap, der arbejder for at gøre naturen mere tilgængelig for mennesker med handicap. Projektet kortlægger og formidler informationer om tilgængelige naturruter i Danmark.
<https://videnomhandicap.dk/projekter/projektside-natur-for-alle/projekt-natur-for-alle/>



PORTRÆT: FODBOLDGLÆDE OG FÆLLESSKAB I HILLERØD

Hver tirsdag trækker Phillip og Sejr i fodboldtøjet, snører støvlerne og møder deres holdkammerater på banen*. De elsker at spille fodbold – og det mærkes så snart de løber ud og indtager deres pladser. Glæden ved spillet er tydelig, men det, der sker på banen, handler om meget mere end fodbold.

Fodbold som frirum og læringsrum

Phillip og Sejr går på Sputnik STU i Hillerød, hvor fodbold er et tilbud, der er opstået gennem friluftsfællesskabet med Hillerød Fodboldklub. Begge drenge har spillet før – Phillip har spillet gennem flere år, og Sejr startede med at træne selv på de lokale baner, før han meldte sig ind i en klub. Nu er fodbold blevet et højdepunkt i ugen.

Træning med plads til alle

Hver uge deltager 7-10 unge i fodboldtræningen, som afvikles i samarbejde med en frivillig træner fra fodboldklubben og en pædagog fra STU'en. Der er både faste rammer og fri leg – og det giver tryghed.

På banen er det ikke bare benarbejde – det er også en øvelse i at samarbejde, lytte og give plads. Phillip siger f.eks.:

”Du lærer også noget socialt. Hvis man f.eks. er meget konkurrencemenneske, så lærer man at skrue ned for det, så de andre kan komme til. Og man lærer at kommunikere, fordi der er rigtig meget kommunikation i fodbold. Det gør det sjovere for alle.”

*Interviewet er foretaget i april 2023

Sejr er enig i, at det sociale betyder meget, og han nyder kombinationen af bevægelse, frisk luft og fællesskab.

"Det handler om fodbold, men også om at komme ud og røre sig - og det sociale. Man har det sjovt med de andre."

-Sejr

"Hvis du vil have venner..."

Både Sejr og Phillip har en klar besked til andre unge: Kom og vær med!

"Hvis du vil have venner, så skal du gå til fodbold. Hvis du interesserer dig for fodbold, så skal du også komme. Og hvis du ikke er god til det, men stadig synes, det er sjovt - så tag af sted alligevel! Det handler ikke kun om fodbolden. Det handler også om, at du hygger dig," siger Sejr.

På græsset i Hillerød vokser ikke bare fodboldfærdigheder - men også relationer, selvværd og glæden ved at være en del af noget.



7 PROJEKTJUSTERINGER, DATAGRUNDLAG OG METODISKE OVERVEJELSER

7.1 JUSTERINGER I PROJEKTPERIODEN

I løbet af projektperioden er der i dialog med bevillingsgiverne foretaget en række justeringer vedrørende projektets organisering, aktiviteter, målgrupper og måltal. Det er evaluators erfaring, at det ikke er usædvanligt, at udviklingsprojekter må tilpasses undervejs, når projektbeskrivelsen omsættes til praksis. En vis grad af justeringer af aktiviteter, måltal og organisatoriske forhold må derfor betragtes som forventelige og ofte nødvendige for at sikre relevans og gennemførlighed. Hertil skal det bemærkes, at projektet blev igangsat under COVID-19-pandemien, hvilket yderligere har nødvendiggjort tilpasninger i opstarts- og implementeringsfasen.

På det organisatoriske niveau var der oprindeligt lagt op til et bredt samarbejde med en række videns- og medlemsorganisationer herunder DGI, Videnscenter om handicap, KFUM-Spejderne, FriSe (Frivilligcentre & Selvhjælp Danmark) og LOS (Landsorganisationen for sociale tilbud). De skulle blandt andet bidrage med partnerskabelse med lokale friluftsföreninger, udvikling af uddannelse og kompetenceforløb, rekruttering og vidensdeling mm. I praksis har flere organisationer – særligt FriSe, LOS og DGI – haft en mindre rolle end forventet, hvilket har medført behov for justeringer på projektniveau. Eksempelvis overtog SUMH ansvaret for rekruttering af social- og/eller specialpædagogiske tilbud, mens SUMH og KFUM-Spejderne samlet set har haft en mere central rolle i etableringen af lokale partnerskaber. Nogle planlagte aktiviteter, herunder vidensdelingsnetværket Outsider Forum samt en afsluttende konference er udgået som følge af de ændrede forudsætninger.

På målgruppeniveau har to sekundære målgrupper – friluftsinpiratorer og sociale frivillige – ikke haft den gennemgående rolle i projektets lokale organisering, som oprindeligt var tilsigtet. Friluftsinpiratorerne udgøres af unge med handicap, som gennem uddannelse var tiltænkt rollen som rollemodeller og hjælpeinstruktører. Der blev uddannet i alt 12, som dog kun var aktive i forbindelse med online naturfællesskabet, hvor de blandt andet også planlagde og afholdt friluftsture tidligt i projektperioden. Ifølge projektholderen har de unges funktionsnedsættelser generelt været så komplekse, at det i praksis har været vanskeligt at realisere overgangen fra deltager til friluftsinpirator, som det ellers var planlagt.

De sociale frivillige – som f.eks. er pårørende, venner eller personer fra de unges lokalområde – var tænkt som et supplement til det pædagogiske personale i form af social og praktisk støtte, herunder som følgevenner. Projektholder peger på, at den begrænsede rolle, de

sociale frivillige har fået, skyldes en kombination af lav efterspørgsel fra både pædagogisk personale og frivillige i foreninger samt udfordringer med at rekruttere målgruppen til indsatsen.

På lokalt niveau er de enkelte friluftsfællesskaber generelt kendetegnet ved en mindre organisering, end der oprindeligt var lagt op. Fremfor klynger bestående af minimum 2-3 social- og/eller specialpædagogiske tilbud, 1-2 friluftsföreninger, 10-20 sociale frivillige samt et antal tilknyttede friluftsinspiratorer, består hvert fællesskab af 1 friluftsförening og typisk 1-3 social- og/eller specialpædagogiske tilbud. Ifølge projektholderen hænger den organisatoriske tilpasning både sammen med et øget fokus på at skabe trygge rammer for de unge samt med udfordringer i forhold til at rekruttere fritidsforeninger og social- og/eller specialpædagogiske tilbud i det planlagte omfang. De mindre enheder bidrager samtidig til en mere fleksibel organisering, som gør det nemmere for de involverede parter at koordinere og gennemføre aktiviteterne.

Projektets kvantitative måltal og succeskriterier er justeret i dialog med bevillingsgiverne som følge af erfaringerne fra de første fællesskaber og de nævnte organisatoriske tilpasninger. Det gælder eksempelvis antallet af forventede friluftsfællesskaber, som er reduceret fra 11 til 10. Da måltallene for deltagende aktører er fastsat pr. fællesskab, medfører dette en tilsvarende reduktion i måltallene for øvrige målgrupper. Samtidigt er det samlede antal aktivitetsgange blevet højere end oprindeligt forventet, hvilket blandt andet skyldes, at flere friluftsfællesskaber har deltaget i projektet i mere end to år.

7.2 OM EVALUERINGENS INTERVIEWS

Som led i evalueringen er der gennemført en række interviews med de involverede aktører, herunder deltagende unge, frivillige, pædagogisk personale samt enkelte ledere på social- og/eller specialpædagogiske tilbud. I relation hertil bør det helt overordnet bemærkes, at interviewene er foretaget med aktører fra igangværende fællesskaber. Der ligger heri en bias, idet der ikke er foretaget interviews med aktører, der af forskellige årsager har takket nej til at etablere eller deltage i et fællesskab. De udfordringer, der måtte være i relation til at kunne indgå i friluftsfællesskaberne - det være sig eksempelvis mulighederne for at afsætte pædagog- og frivilligressourcer til opgaven - belyses derfor kun i mindre grad i evalueringen. Den samme type af bias gør sig gældende i relation til ungeinformanterne: Her er alene interviewet unge, der deltager aktivt i fællesskaberne, og som derfor i udgangspunkt må antages at opleve et positivt udbytte af aktiviteterne. De interviewede unge kan m.a.o. ikke siges at være repræsentative for målgruppen.

Interviews med repræsentanter fra SUMH og KFUM-Spejderne samt input fra SWOT-workshops peger på, at der på flere niveauer *kan* være udfordringer forbundet med etablering og drift af friluftsfællesskaberne. Således er eksempelvis set, at enkelte fællesskaber ikke har kunnet fortsætte grundet manglende ressourcer hos det social- og/eller specialpædagogiske tilbud og/eller hos fritidsforeningen samt begrænset motivation for deltagelse hos de unge. Hertil oplyser projektholder, at det har krævet et betydeligt forarbejde at få etableret de enkelte fællesskaber. I flere tilfælde er de kontaktede institutioner og fritidsforeninger ikke vendt tilbage, hvilket kan hænge sammen med forhold som begrænsede ressourcer, lavt deltagergrundlag eller andre lokale udfordringer, herunder prioriteringer i daglig drift.

Om interviewene med de unge skal det også bemærkes, at interviewsituationen i sig selv fordrer et vis verbalt og kognitivt funktionsniveau, hvilket kan have påvirket, hvilke unge der er rekrutteret til interview. Herudover kan det afstedkomme en skævvridning af data, som kan give det indtryk, at de unge, der har størst ordforråd og er bedst i stand til at udtrykke sig, har størst udbytte af deltagelsen. At også unge med større kognitive udfordringer og mindre sprog opleves at have udbytte af deltagelsen beskrives i afsnit 5.1.

Interviewene er udført som individuelle eller gruppeinterviews og på baggrund af semistrukturerede interviewguides i perioden februar 2023 til april 2025. Alle interviews med de unge er udført face-to-face på nær én, som er udført online. Øvrige interviews er enten gennemført face-to-face eller online.

De i rapporten anvendte citater kan være bearbejdede for at øge forståelsen og/eller læsningen, men aldrig på en sådan måde, at det ændrer betydningen af det sagte.

7.3 OM SWOT-WORKSHOPSENE

De udførte SWOT-workshops har tjent flere formål. Ved at facilitere den første workshop i hvert af friluftsfællesskaberne har evaluator fået et indblik i de enkelte fællesskaber, samt hvilke forhold og faktorer de involverede aktører – dvs. de involverede frivillige, pædagogisk personale og eventuelt deres ledere – oplever som styrker svagheder, muligheder og trusler for fællesskabet. Samtidig er aktørerne blevet introduceret til SWOT-modellen og workshopformen, der også anvendes fremadrettet – med 3-4 måneders mellemrum – til at understøtte friluftsfællesskabets udvikling og fremdrift. I projektperioden er de efterfølgende SWOT-workshops blevet faciliteret af projektholder, men modellen er udarbejdet sådan, at friluftsfællesskaberne selv vil kunne facilitere workshops efter projektets udløb. Projektholder har leveret outputtet fra workshopsene til evaluator. SWOT-outputs indgår i evalueringen som baggrundsviden om de enkelte fællesskaber.

Det er forskelligt, hvor mange SWOT-workshops, der er afholdt i de enkelte friluftsfællesskaber. Enkelte har afholdt 1, mens andre har afholdt 3. På tværs af fællesskaberne er der afholdt 16 SWOT-workshops i løbet af projektperioden.

7.4 OM EVALUERINGENS KVANTITATIVE DATA

Med henblik på at tilvejebringe data, der kunne belyse indsatsens succes i relation til de opstillede kvantitative succeskriterier, indeholdte det oprindelige evalueringsdesign en række spørgeskemaer: En før- og eftermåling blandt den primære målgruppe af unge, som skulle belyse indsatsens effekt samt eftermålinger blandt de sekundære målgrupper (frivillige, pædagogiske personale, friluftsinspiratorer og sociale frivillige), som skulle belyse deres vurdering af indsatsen, eget udbytte samt oplevet virkning for de unge. Designet var lagt an på, at evaluator udviklede spørgeskemaerne, og at SUMH varetog indsamlingen af data.

Det viste sig relativt tidligt i projektperioden vanskeligt at indsamle de ønskede datamængder. For målgrupperne sociale frivillige og friluftsinspiratorer skyldes dette, at de i praksis ikke har været en del af projektforløbet, og der foreligger derfor ingen besvarelser. For de øvrige målgrupper er årsagerne til de udeblevne besvarelser mere komplekse og må antages at hænge sammen med flere forhold – herunder travlhed blandt det pædagogiske personale, som både skulle udfylde spørgeskemaer og understøtte de unges besvarelser, samt et ønske hos både frivillige og personale om at prioritere kerneopgaven. Dertil kommer, at projektets organisering undervejs blev justeret, hvilket medførte færre deltagere i de enkelte fællesskaber og dermed et lavere datagrundlag end oprindeligt forudsat.

Data fra spørgeskemaet til det pædagogiske personale indgår i evalueringen. Her er opnået 16 besvarelser fordelt på 6 friluftsfællesskaber. Da mindst 54 pædagogiske medarbejdere har deltaget i fællesskabernes aktiviteter, svarer det til en maksimal svarprocent på 30%. Antallet af besvarelser varierer på tværs af fællesskaberne - nogle er repræsenteret med 1 besvarelse hver, mens andre er repræsenteret med op til 4 besvarelser. Variationen kan hænge sammen med, at der kan være forskel på, hvor mange og hvor mange forskellige medarbejdere har deltaget i aktiviteterne i de enkelte friluftsfællesskaber, såvel som medarbejdernes deltagelsesfrekvens. Det er muligt, at medarbejdere med meget begrænset deltagelse – f.eks. kun én gang – ikke har fundet det relevant at besvare spørgeskemaet. Samlet set bør det bemærkes, at datagrundlaget fra spørgeskemaet er relativt begrænset, og at besvarelserne ikke nødvendigvis er repræsentative for hele målgruppen.

Der er ikke medtaget øvrige kvantitative data, da der har været for få eller ingen besvarelser på spørgeskemaerne. De begrænsede kvantitative data betyder, at evalueringen ikke kan belyse de kvantitative succeskriterier for målgrupperne som fremgår af projektbeskrivelserne. Det gælder f.eks. i relation til andelen af de unge, der oplever at have fået et større netværk, andelen af frivillige, der oplever at have styrket deres kompetencer til at kunne lave tilpassede og inkluderende aktiviteter for en bredere målgruppe mv.

I samråd med projektholder blev det derfor besluttet at styrke evalueringens kvalitative datagrundlag med individuelle- og gruppeinterviews med ungemålgruppen, hvilket bl.a. har gjort det muligt at udarbejde et antal ungeportrætter, som er inkluderet i evalueringen, og som tegner personnære billeder af, hvad friluftsfællesskaberne kan skabe af værdi for den enkelte unge.

Afslutningsvist skal det bemærkes, at det oprindelige evalueringsdesign inkluderede logbøger til hhv. friluftsforeningerne og de social- og/eller specialpædagogisk tilbud med henblik på at dokumentere projektets omfang i relation til antal aktiviteter, deltagende unge, frivillige og pædagogisk personale. Disse er dog ikke blevet udfyldt systematisk. Data for indsatsens omfang er derfor opnået ved, at SUMH har gennemført en rundringning til fællesskaberne samt indhentet aktivitetsprogrammer og deltagelseslister. Tallene er således forbundet med en vis usikkerhed. SUMH oplyser, at tallene, som angives, udtrykker det minimumsantal deltagere, aktiviteter mv., som SUMH med sikkerhed kan stå inde for.